

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์และสภาพบ้านเมืองของประเทศในปัจจุบันเป็นหลักฐานที่ประจักษ์โดยทั่วกันแล้วว่าการที่ประเทศมุ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างมาก ก่อให้เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและความเจริญทางด้านวัตถุอย่างเห็นได้ชัด แต่ความเจริญและพัฒนานั้นก็ได้เป็นไปอย่างยั่งยืน นอกจากนั้นการพัฒนาประเทศโดยมุ่งความเจริญทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว โดยขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางด้านจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ยังได้ก่อให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในประเทศจำนวนมาก ผลของความเจริญทางด้านวัตถุที่ขาดการพัฒนาทางด้านจิตใจ เป็นที่มาของปัญหาสังคมรวมทั้งปัญหาสุขภาพทั้งทางกายและทางจิตที่ดูเหมือนจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ (ทศนา แชมมณี, 2546)

ปัญหาสังคม ปัญหาสุขภาพทางกาย และปัญหาสุขภาพทางจิตนั้นพบมากยิ่งขึ้นในเด็กที่อยู่ในช่วงระยะเข้าสู่วัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาอย่างชัดเจน ทั้งยังต้องการความเป็นอิสระ อยากรู้ อยากเห็น อยากทดลอง มีอุดมการณ์ และชอบการแสดงออก (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549; Herbert Martin, 2006) จากการสำรวจภาวะโภชนาการของกรมอนามัย (กรมอนามัย, 2548) พบว่า กลุ่มเด็กวัยเรียน มีภาวะอ้วนเริ่มอ้วนและท้วมรวมสูงถึงร้อยละ 19.9 ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการบริโภคอาหารที่มีไขมันสูงและมีรสหวานเพิ่มขึ้น รวมทั้งขาดการออกกำลังกายอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ อีกทั้งยังพบว่านิยมบริโภคอาหารจานด่วนแบบตะวันตกถึงร้อยละ 92.5 โดยรับประทานทุกวันและเกือบทุกวันร้อยละ 7.3 เป็นผลให้เกิดโรคเบาหวานซึ่งเป็นปัญหาสาธารณสุขที่ทวีความรุนแรงทั่วโลกและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในปี 2550 (ฝ่ายข่าวและสื่อมวลชนสัมพันธ์ กลุ่มสารนิเทศ, 2551) พบเด็กและเยาวชนเป็นโรคเบาหวานทั่วโลก 246 ล้านคน หรือเพิ่มขึ้น 1 คน ทุก ๆ 5 วินาที เสียชีวิตปีละเกือบ 4 ล้านคน ใกล้เคียงกับการตายจากโรคเอดส์ และที่น่าเป็นห่วงคือมีเด็กป่วยด้วยโรคเบาหวานที่เกิดจากการมีพฤติกรรมเสี่ยงเพิ่มขึ้นวันละ 200 คน ซึ่งจะเป็นภาระต่อสังคมในระยะยาว ทั้งค่ารักษาและโรคแทรกซ้อนที่ตามมา อีกทั้งหากป่วยด้วยโรคนี้ตั้งแต่อายุน้อย จะทำให้ชีวิตสั้นลงโดยเฉลี่ย 10-20 ปี องค์การอนามัยโลกจึงได้ให้ทั่วโลกตระหนักถึงความอ้วนเพื่อแก้ปัญหาโรคเบาหวาน โดยมุ่งเน้นในกลุ่มเด็กและวัยรุ่น ที่มีแนวโน้มป่วยเป็นโรคเบาหวานเพิ่มขึ้น ซึ่งมีสาเหตุหลักกว่าร้อยละ 80 เกิดจากความอ้วน (เด็ก-วัยรุ่นไทยเผชิญ"ภัยอ้วน", 2551)

นอกจากปัญหาสุขภาพที่เกิดจากภาวะโภชนาการแล้ว ยังพบว่าในแต่ละปีเด็กและผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น จากรายงานสถานการณ์สตรีไทยประจำปี 2551 (ฝ่ายข่าวและสื่อมวลชนสัมพันธ์ กลุ่มสารนิเทศ, 2551; สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2551) พบว่าสตรีเด็กผู้หญิง รวมถึงเด็กผู้ชาย มีแนวโน้มประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเพิ่มสูงขึ้น เห็นได้จากจำนวนผู้รับบริการศูนย์พึ่งได้ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือแก่เด็กและสตรีที่ถูกกระทำรุนแรง มีจำนวนสูงขึ้นกว่าเท่าตัวจากปี 2547 ที่มีผู้ถูกกระทำรุนแรงเฉลี่ยวันละ 19 ราย เพิ่มเป็นเฉลี่ยวันละ 39 ราย และ 48 ราย ในปี 2549 และปี 2550 ตามลำดับ โดยพบในเด็กหญิงมากกว่าเด็กชาย 3-4 เท่าตัว นอกจากนี้ ยังพบว่าเด็กและสตรีที่ถูกกระทำทารุณ และเข้ารับการช่วยเหลือจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นกันโดยในปี 547 มีจำนวน 469 ราย ในปี 2549 เพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัวเป็นจำนวน 837 ราย ซึ่งผู้ถูกกระทำส่วนใหญ่ ถูกทารุณทางเพศ และจากการสำรวจอนามัยการเจริญพันธุ์ปี 2549 ก็พบว่า มีจำนวนสตรีที่สมรสเมื่ออายุ 15-49 ปี เคยถูกทำร้ายร่างกายและจิตใจ ในรอบปีที่ผ่านมา จำนวนมากถึง 1,044,942 คน

ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรในสังคมไทยยังคงมีอยู่และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน พฤติกรรมของกลุ่มเด็กวัยรุ่นซึ่งเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในช่วงปี 2545-2549 พบว่า (สำนักโรคเอดส์ วัณโรค และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์, 2552) นักเรียนชายระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เคยมีเพศสัมพันธ์แล้ว ร้อยละ 2.9 มีการใช้ถุงยางอนามัย ร้อยละ 45.8 ส่วนนักเรียนหญิงมีเพศสัมพันธ์แล้ว ร้อยละ 1.5 และมีการใช้ถุงยางอนามัย ร้อยละ 33.3 นักเรียนชายระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีเพศสัมพันธ์แล้วร้อยละ 21 มีการใช้ถุงยางอนามัยร้อยละ 48.1 ส่วนนักเรียนหญิงมีเพศสัมพันธ์แล้ว ร้อยละ 12.2 มีการใช้ถุงยางอนามัย ร้อยละ 42.8 ตามลำดับ สถาบันรามจิตติ (2551) รายงานถึงสถานการณ์ที่น่าจับตามองมากที่สุด คือ ปัญหาแม่วัยรุ่น โดยสถิติหญิงอายุต่ำกว่า 19 ปีที่มาทำคลอดได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2548-2551 โครงการ Child Watch ได้ประมาณการว่าจะมีหญิงวัยรุ่นมาทำคลอดราว 77,092 คน เพิ่มขึ้นจากปี 2550 ที่มีเพียง 68,385 คน ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาอื่นตามมาอีกมาก เช่น ความไม่พร้อมที่จะเลี้ยงดูลูก ปัญหาเศรษฐกิจเนื่องจากการไม่มีงานทำ ความเสี่ยงที่จะใช้เหล้าและบุหรี่ จึงเป็นปัญหาที่สังคมควรสนใจทั้งในเชิงป้องกันและแก้ไขเพื่อลดปัญหาที่จะเกิดตามมาในระยะยาว

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นถึงปัญหาสังคมและปัญหาสุขภาพของวัยรุ่นหญิงตั้งแต่วัยรุ่นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทำให้ต้องพิจารณาถึงการจัดการศึกษา โดยเฉพาะรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระวิชาสุขภาพศึกษาและพลศึกษาซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการแก้ปัญหาสุขภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542; กรมวิชาการ, 2546: 1) เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระวิชาสุขภาพศึกษาและพลศึกษามุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนด้านปัญญา พัฒนาระบบการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การตัดสินใจและการแก้ปัญหาโดยการให้ผู้เรียนเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง เข้าใจ

ธรรมชาติและชีวิต รู้จักและเข้าใจตนเอง เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น รักการออกกำลังกายและเล่นกีฬา รวมทั้งมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ดี เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านการป้องกัน การส่งเสริมและการดำรงไว้ซึ่งสุขภาพที่ดีอย่างถาวรทั้งของตนเอง ครอบครัวและชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ว่า “สุขภาพเป็นพื้นฐานของชุมชน”

การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระวิชาสุขภาพศึกษาและพลศึกษาโดยเฉพาะในส่วนของวิชาสุขภาพศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านจิตใจคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมนั้น สามารถใช้แนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมสุขภาพนักเรียนหญิงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เนื่องจากข้อมูลปัญหาสุขภาพที่ปรากฏ มีผลโดยตรงกับวัยรุ่นหญิงเป็นส่วนใหญ่ และการสร้างเสริมสุขภาพควรกระทำตั่งแต่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นอกจากนี้แนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยสามารถพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความตระหนัก มีจิตสำนึก ค่านิยม คุณธรรม หรือจริยธรรมที่พึงประสงค์ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เหมาะสม ทั้งในด้านการป้องกันการส่งเสริมและการดำรงไว้ซึ่งสุขภาพที่ดีของตนเอง ครอบครัวและชุมชน

แครทโวล บลูมและมาเซีย (Krathwohl, Bloom and Masia, 1964; Krathwohl, 1993; Joyce and Weil, 1996 อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2546) ได้แบ่งระดับขั้นการเรียนรู้ด้านจิตพิสัยไว้ 5 ขั้น ประกอบด้วย

1. ขั้นการรับรู้ (Receiving) จัดเป็นพัฒนาการขั้นแรกที่สุดที่จะนำไปสู่สภาพจิตใจในขั้นต่อไป เป็นขั้นที่บุคคลถูกกระตุ้นให้รับทราบว่ามีเหตุการณ์หรือสิ่งเร้าบางอย่างปรากฏอยู่ บุคคลนั้นจะมีความยินดีหรือมีภาวะจิตใจที่พร้อมที่จะรับสิ่งเร้า หรือให้ความสนใจต่อสิ่งเร้านั้น แต่ถ้าบุคคลมีประสบการณ์เดิมซึ่งอาจจะได้จากการเรียนรู้ บุคคลนั้นก็จะมีสภาพจิตใจในขั้นการรับรู้หรือการให้ความสนใจอยู่พร้อมแล้ว โดยที่ไม่ต้องถูกกระตุ้นให้เกิดขึ้นก็ได้

2. ขั้นการตอบสนอง (Responding) เป็นขั้นการเรียนรู้ที่สูงขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง ในขั้นนี้บุคคลจะเกิดความสนใจอย่างแท้จริง ซึ่งถ้าความสนใจเกิดขึ้นก็หมายความว่าบุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีความรู้สึกผูกมัดกับวัตถุสิ่งของ สถานการณ์หรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง ซึ่งจะทำให้บุคคลนั้นพยายามมีปฏิกิริยาตอบสนองบางอย่าง หรือได้รับความพึงพอใจจากการมีส่วนร่วมหรือจากการทำกิจกรรมนั้น

3. ขั้นการเกิดค่านิยมหรือการสร้างคุณค่า (Valuing) เป็นขั้นที่บุคคลเริ่มเห็นคุณประโยชน์ของสิ่งที่เขารับรู้และสิ่งที่เขาตอบสนองแล้ว ไม่ใช่เพียงแต่รับรู้หรือตอบสนองไปตามกฎเกณฑ์หรือข้อปฏิบัติที่รับมาเฉย ๆ เขาจะเริ่มยอมรับว่าสิ่งที่เขาได้รับมาสิ่งใดมีค่า มีความหมายต่อเขา ค่านิยมนี้เกิดจากประสบการณ์และการประเมินค่าของบุคคลนั่นเองและขณะเดียวกันก็จะเป็นผลมาจากสังคมส่วนหนึ่งด้วย

4. การจัดระบบคุณค่า (Organization) เมื่อบุคคลเกิดค่านิยมต่าง ๆ ซึ่งมีหลายชนิด จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดระบบของค่านิยมต่าง ๆ ให้เข้ากลุ่ม โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมเหล่านั้น

5. การสร้างลักษณะนิสัย (Characterization) เมื่อการจัดระบบคุณค่าสำหรับตัวเองเข้ารูปเข้ารอยแล้ว บุคคลจะยึดถือระบบที่จัดเป็นของตนเองแล้วปฏิบัติหรือยึดถือต่อไปจนเกิดเป็นการแสดงออกโดยอัตโนมัติ หมายความว่า เมื่อใดก็ตามที่เขาอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องตอบสนองต่อสิ่งเร้า เขาก็จะแสดงออกตอบสนองในรูปแบบที่คงเส้นคงวาจนจัดได้ว่าเป็นลักษณะประจำตัวของเขาในที่สุด

จากขั้นของการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยของแคโรล บลูมและมาเซีย จะพบว่า มีการพัฒนาเป็นขั้นตอนจากขั้นที่หนึ่ง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นขั้นของการรับรู้จนถึงขั้นการสร้างลักษณะนิสัยอันเป็นขั้นสูงสุดของการพัฒนาด้านจิตพิสัยนั้น นับว่าเป็นขั้นที่บุคคลได้มีการแสดงออกถึงลักษณะนิสัยประจำตัวที่ถูกต้องเหมาะสมได้เองอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้แนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยของแคโรล บลูมและมาเซียแล้วยังมีแนวคิดอื่น ๆ ซึ่งเป็นแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยที่สามารถนำมาผสมผสานกับแนวคิดของแคโรล บลูมและมาเซียได้ ได้แก่ แนวคิดการจัดการเรียนการสอนโดยการซักค้ำน และแนวคิดการจัดการเรียนการสอนโดยใช้บทบาทสมมุติ ซึ่งจอยส์และวิลล์ (Joyce and Weil) ได้นำมาพัฒนาเป็นรูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอนโดยการซักค้ำน (Joyce & Weil, 1978; Joyce & Weil, 1996 อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี , 2546: 29-30) เป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจากแนวคิดของโอลิเวอร์และเชเวอร์ (Oliver and Shaver) เกี่ยวกับการตัดสินใจอย่างชาญฉลาดในประเด็นปัญหาขัดแย้งต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับค่านิยมที่แตกต่างกัน ปัญหาดังกล่าวอาจเป็นปัญหาทางสังคม

ปัญหาส่วนตัวที่ยากแก่การตัดสินใจ การตัดสินใจอย่างชาญฉลาด คือความสามารถเลือกทางที่เป็นประโยชน์มากที่สุด โดยกระทบต่อสิ่งอื่น ๆ น้อยที่สุด ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนให้รู้จักวิเคราะห์ปัญหาแยกแยะข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น วิเคราะห์ค่านิยมที่อยู่เบื้องหลังปัญหา ประมวลข้อมูลตัดสินใจเลือกทางเลือกอย่างมีเหตุผลและแสดงจุดยืนของตนได้ ผู้สอนสามารถใช้กระบวนการซักค้ำนอันเป็นกระบวนการที่ใช้กันใศาล มาทดสอบผู้เรียนว่าจุดยืนที่ตนแสดงนั้นเป็นจุดยืนที่แท้จริงของตนหรือไม่ โดยการซักค้ำนที่ช่วยให้ผู้เรียนคิดย้อนกลับไปพิจารณาความคิดเห็นอันเป็นจุดยืนของตน ซึ่งอาจทำให้ผู้เรียนปรับเปลี่ยนความคิดเห็นและจุดยืนของตนหรือยืนยันจุดยืนของตนอย่างมั่นใจขึ้น

รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้บทบาทสมมุติ (Morry, 1999; Shaftel and Shaftel, 1982; Adam Blatner, 2002; ทิศนา ขัมมณี, 2546) มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจตนเอง เข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้อื่น และเกิดการปรับเปลี่ยนเจตคติ ค่านิยม และพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในทางที่เหมาะสม รูปแบบการเรียนการสอนนี้ พัฒนาขึ้นโดย แชฟเทลและแชฟเทล (Shaftel and Shaftel) ซึ่งให้ความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล เขากล่าวว่าบุคคลสามารถเรียนรู้

เกี่ยวกับตนเองได้จากการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ความรู้สึกนึกคิดและค่านิยมต่าง ๆ ของบุคคลเป็นผลมาจาก การที่บุคคลมีการปะทะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว และได้สั่งสมไว้ภายในลึก ๆ โดยที่บุคคลอาจไม่รู้ตัวเลยก็ได้ การสวมบทบาทสมมติเป็นวิธีการที่ช่วยให้บุคคลได้แสดงความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ที่อยู่ในภายในออกมา ทำให้สิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่เปิดเผยออกมา และนำมาศึกษาทำความเข้าใจกันได้ ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง เกิดความเข้าใจในตนเองในขณะที่เดียวกันการที่บุคคลสวมบทบาทของผู้อื่นก็สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในความคิด ค่านิยม และพฤติกรรมของผู้อื่นได้เช่นเดียวกัน

จะเห็นได้ว่าแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยของแคทโวล บลูมและมาเซีย ซึ่งให้แนวทางเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ทางด้านความรู้สึก จิตใจ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม และรูปแบบการเรียนการสอนโดยการชักจูง รวมทั้งรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ ซึ่งสามารถช่วยพัฒนาความเข้าใจในความคิด ค่าคตินิยม และพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น สามารถนำมาใช้ในการสร้างเสริมสุขภาพนักเรียนหญิงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้ โดยการพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความตระหนัก จิตสำนึก ค่านิยม คุณธรรมหรือจริยธรรมที่พึงประสงค์ จนเกิดความกระจ่างในความคิดเกี่ยวกับค่านิยม และเกิดความเข้าใจในตนเอง มองโลกในแง่บวกที่กว้างขึ้น ซึ่งจะช่วยพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจของผู้เรียน จนถึงระดับที่สามารถปฏิบัติจนเป็นนิสัย อันจะนำไปสู่การสร้างเสริมสุขภาพได้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัย เพื่อสร้างเสริมสุขภาพนักเรียนหญิงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้แนวคิด การพัฒนาด้านจิตพิสัยของแคทโวล บลูมและมาเซียเป็นพื้นฐาน ผสมผสานกับแนวคิดด้านจิตพิสัยอื่นๆที่สอดคล้องกันทั้งนี้เพื่อให้รูปแบบการเรียนการสอนที่ได้รับการพัฒนาขึ้นนี้ สามารถสร้างเสริมสุขภาพนักเรียนหญิงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้อย่างเป็นระบบ

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวความคิดการพัฒนาจิตพิสัยเพื่อสร้างเสริมสุขภาพนักเรียนหญิงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
2. ประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น

สมมติฐานการวิจัย

การตั้งสมมติฐานของการวิจัยครั้งนี้มีที่มาจากการพิจารณาข้อมูลต่อไปนี้

แนวคิดการพัฒนาจิตพิสัยเป็นแนวคิดที่เชื่อว่าผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาให้เกิดความตระหนัก มีจิตสำนึก ค่านิยม คุณธรรม หรือจริยธรรมที่พึงประสงค์ และผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทางจิตพิสัย คือ ได้รับการปลูกฝังค่านิยมอันพึงประสงค์จนถึงระดับที่สามารถปฏิบัติได้จนเป็นนิสัย อันจะนำไปสู่การสร้างเสริมสุขภาพได้ งานวิจัยที่

เกี่ยวข้องกับการใช้แนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยเพื่อพัฒนาความรู้สึกรู้สึก คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และ พฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่น่าสนใจ คือ งานวิจัยของบุษบา สุวรรณโสภณ (2539) ได้ทำการศึกษา เกี่ยวกับการลดความวิตกกังวลของผู้เรียนทักษะการพูดภาษาอังกฤษโดยใช้กิจกรรมที่เน้นจิตพิสัย กลุ่ม ตัวอย่าง เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 89 คน ที่กำลังเรียนรายวิชาภาษาอังกฤษหลัก 1 (อ011) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง 44 คน และกลุ่มควบคุม 45 คน ดำเนินการสอนกลุ่มทดลองโดยใช้ กิจกรรมที่เน้นจิตพิสัย และสอนกลุ่มควบคุมโดยใช้กิจกรรมการสอนตามปกติ เป็นเวลา 5 สัปดาห์ หลังจากนั้นให้นักเรียนตอบแบบสอบถามความวิตกกังวลในการเรียนทักษะการพูด และทดสอบ ผลสัมฤทธิ์ในการพูดหลังจากการสอนจบทุกเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1) นักเรียนที่เรียนโดยใช้กิจกรรม ที่เน้นจิตพิสัยมีความวิตกกังวลในการเรียนและทักษะการพูด ต่ำกว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการ สอนตามปกติและ 2) นักเรียนที่เรียนโดยใช้กิจกรรมที่เน้นจิตพิสัยมีผลสัมฤทธิ์ในการพูดภาษาอังกฤษสูง กว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการสอนปกติ นอกจากนี้ยังพบว่า องค์ประกอบการพัฒนาด้านจิตพิสัย นั้นมีความสัมพันธ์กับผลการเรียนคณิตศาสตร์ด้วย นอกจากนี้ วราพร ชาวสุทธิ์ (2533) ได้ศึกษาวิจัย เกี่ยวกับ การศึกษาองค์ประกอบคัดสรรทางด้านจิตพิสัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 367 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 252 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นหลายชั้นตอน จากโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ 2 ชุด และแบบวัดจิตพิสัยต่อวิชาคณิตศาสตร์ ผล การศึกษาพบว่า 1) องค์ประกอบคัดสรรทางด้านจิตพิสัย คือ เจตคติ ความสนใจ แรงจูงใจ ความวิตก กังวล และมโนคติแห่งตน มีความสัมพันธ์กันกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และแรงจูงใจ ความวิตกกังวล และมโนคติแห่งตน มีความสัมพันธ์กับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ส่วนแรงจูงใจ ความวิตก กังวล และมโนคติแห่งตน มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนทั้ง 2 ระดับชั้น และ 2) องค์ประกอบคัดสรรทางด้านจิตพิสัยที่สัมพันธ์กับการทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา คือ เจตคติ และความวิตกกังวลมีความสัมพันธ์กับการทำนาย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และความวิตกกังวลมี ความสัมพันธ์กับการทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ส่วนความวิตกกังวลนั้นมีความสัมพันธ์กับการทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียน ทั้ง 2 ระดับชั้น

จากผลงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า แนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยสามารถ 1) พัฒนา ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ 2) ความตระหนัก จิตสำนึก ค่านิยม การตัดสินใจ และ 3) การปฏิบัติได้ ผู้วิจัยจึงได้ กำหนดสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

1. นักเรียนที่ได้รับการเรียนการสอนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น จะมีคะแนนเฉลี่ย

ด้านผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ด้านความตระหนัก จิตสำนึก ค่านิยม การตัดสินใจ และด้านการปฏิบัติเพื่อสร้างเสริมสุขภาพหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

2. นักเรียนที่ได้รับการเรียนการสอนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นจะมีคะแนนเฉลี่ยด้านผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ด้านความตระหนัก จิตสำนึก ค่านิยม การตัดสินใจ และด้านปฏิบัติเพื่อสร้างเสริมสุขภาพสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนแบบปกติ

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากร

ประชากร คือ นักเรียนหญิงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีลักษณะแวดล้อมด้านคุณภาพชีวิตที่ดีที่เรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และนักเรียนหญิงในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีลักษณะแวดล้อมด้านคุณภาพชีวิตปกติ ที่เรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เขตกรุงเทพมหานคร

2. ตัวแปร

2.1 ตัวแปรต้น คือ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาจิตพิสัยเพื่อสร้างเสริมสุขภาพนักเรียนหญิงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และการจัดการเรียนการสอนแบบปกติ

2.2 ตัวแปรตาม คือ ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ และความตระหนัก จิตสำนึก ค่านิยม การตัดสินใจ และการปฏิบัติ เพื่อสร้างเสริมสุขภาพ

นิยามศัพท์

รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง สภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบตามหลัก ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการ หรือแนวคิดที่ยึดถือ และได้รับการพิสูจน์ ทดสอบ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถทำนายผลที่จะเกิดขึ้นตามมาได้ และสามารถใช้เป็นแบบแผนในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ

แนวคิดการพัฒนาจิตพิสัย หมายถึง แนวคิดแนวทางที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้านความรู้สึกรู้สึกและจิตใจ ซึ่งประกอบด้วยความตระหนัก จิตสำนึก ค่านิยม การตัดสินใจ คุณธรรม หรือจริยธรรมที่พึงประสงค์ อันจะนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นไปตามความต้องการ โดยงานวิจัยนี้ใช้แนวคิดของแคทโวล บลูม และมาเซีย ซึ่งจำแนกกระบวนการจัดการเรียนรู้ ด้านนี้ออกเป็น 5 ขั้น คือ 1) การรับรู้ค่านิยม (Receiving or Attending) 2) การตอบสนองค่านิยม (Responding)

3) การเห็นคุณค่าของค่านิยม (Valuing) 4) การจัดระบบค่านิยม (Organization) และ 5) การสร้างลักษณะนิสัย (Characterization by Value)

รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดพัฒนาด้านจิตพิสัย หมายถึง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความตระหนัก จิตสำนึก ค่านิยม การตัดสินใจ คุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นไปตามความต้องการซึ่งการพัฒนาการเรียนการสอนนี้ได้นำแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยของแคทโวล บลูมและมาเขียนเป็นพื้นฐานผสมผสานกับแนวคิดด้านจิตพิสัยอื่น ๆ ที่สอดคล้องกัน มาพัฒนาเป็นรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัย

การจัดการเรียนการสอนแบบปกติ หมายถึง การเรียนการสอนสาระเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพโดยทั่วไปที่มีขั้นตอนในการเรียนการสอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นที่ผู้สอนชี้แจงวัตถุประสงค์การเรียนการสอนให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของเนื้อหาที่จะเรียน และทบทวนเนื้อหาเดิมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่จะเรียนต่อไป
- 2) ขั้นสอน เป็นขั้นที่ผู้สอนให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหา โดยผู้สอนใช้การบรรยาย การยกตัวอย่างสถานการณ์ การอภิปรายกลุ่ม หรือการแจกเอกสารให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
- 3) ขั้นสรุป เป็นขั้นที่ผู้สอนและผู้เรียนช่วยกันสรุปสาระสำคัญของบทเรียนนั้น ๆ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถาม
- 4) ขั้นวัดและประเมินผล เป็นขั้นที่ผู้สอนตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจของผู้เรียนโดยการซักถามผู้เรียน หรือเสนอกรณีตัวอย่างให้ผู้เรียนนำความรู้ในบทเรียนมาประยุกต์ใช้

การสร้างเสริมสุขภาพ หมายถึง การพัฒนาและผลการพัฒนาด้านผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้านความตระหนัก จิตสำนึก ค่านิยม การตัดสินใจ และด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพ ตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้วิชาสุขศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษา และพลศึกษา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งกำหนดไว้ 10 ประเด็น ดังนี้

1. สามารถวิเคราะห์การเจริญเติบโตและการพัฒนาการของตนเองและแสวงหาแนวทางในการพัฒนาตนเองให้เติบโตสมวัย
2. ยอมรับและสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย อารมณ์และพัฒนาการทางเพศ
3. เข้าใจในคุณค่าของความเป็นเพื่อน ความเสมอภาคทางเพศ สามารถสร้างและรักษาสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้
4. เข้าใจเรื่องอนามัยเจริญพันธุ์และวิธีปฏิบัติตนเพื่อสุขภาพดี
5. มีทักษะการป้องกันตนเองจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศ ตัดสินใจและแก้ไขปัญหาชีวิตด้วยวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสม
6. รู้และเข้าใจถึงความเสี่ยงต่อการติดโรคทางเพศสัมพันธ์ที่มีอันตรายถึงชีวิตและการตั้งครรภ์

โดยไม่ตั้งใจ

7. สามารถวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดจากภาวะโภชนาการที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ
8. มีทักษะการจัดการกับอารมณ์ ความเครียดและการฝึกจิต
9. มีการตัดสินใจและการแก้ปัญหาเมื่อเผชิญภัยอันตรายและสถานการณ์ที่คับขันทางด้าน

สารเสพติด

10. มีการตัดสินใจและการแก้ปัญหาเมื่อเผชิญภัยอันตรายและสถานการณ์ที่คับขันทางด้าน

ความรุนแรง

ผลการสร้างเสริมสุขภาพ หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอน โดยใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย ผลด้านผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ผลด้านการพัฒนาค่านิยม และผลด้านการปฏิบัติตามค่านิยม

ผลด้านด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ หมายถึง คะแนนที่ผู้เรียนได้รับจากการทดสอบเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพทั้ง 10 เรื่อง ได้แก่ 1) การวิเคราะห์การเจริญเติบโตและพัฒนาการของตนเอง 2) การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย อารมณ์ และพัฒนาการทางเพศ 3) ความเสี่ยงต่อการเกิดโรคทางเพศสัมพันธ์ และการตั้งครรรภ์โดยไม่ตั้งใจ 4) อนามัยการเจริญพันธุ์ 5) การป้องกันตนเองจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศ 6) คุณค่าของความเป็นเพื่อน ความเสมอภาคทางเพศ 7) การจัดการกับอารมณ์และความเครียด 8) ปัญหาที่เกิดจากภาวะทุพโภชนาการ 9) การตัดสินใจและการแก้ปัญหาเมื่อเผชิญภัยอันตราย และ 10) การตัดสินใจและการแก้ปัญหาเมื่อเผชิญอันตรายและสถานการณ์ที่คับขันด้านความรุนแรง

ผลด้านการพัฒนาค่านิยม หมายถึง คะแนนที่ผู้เรียนได้รับจากการทำแบบวัดความตระหนักจิตสำนึก ค่านิยม การตัดสินใจ ซึ่งวัดเกี่ยวกับความตระหนัก จิตสำนึก การเลือกค่านิยม และการตัดสินใจ

ผลด้านการปฏิบัติตามค่านิยม หมายถึง คะแนนที่ผู้เรียนได้รับจากการทำแบบวัดการนำไปปฏิบัติ ซึ่งวัดเกี่ยวกับการใช้ความตระหนัก จิตสำนึก การเลือกค่านิยม และการตัดสินใจไปใช้

นักเรียนหญิงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง นักเรียนหญิงที่เรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เขตกรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยเพื่อสร้างเสริมคุณภาพนักเรียน
หญิงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
2. กระบวนการในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น จะเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาสุขศึกษาและวิชาอื่น ๆ ต่อไป
3. เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาสุขศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น